

ΠΑΤΕΡΙΚΑ ΜΕΛΕΤΗΜΑΤΑ

Η ΠΕΡΙ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΚΑΙ ΜΥΣΤΗΡΙΩΝ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ

ΥΠΟ

ΑΙΜΙΛΙΑΝΟΥ ΤΣΙΡΠΑΝΛΗ

2. Περὶ Μυστηρίων.

Ἄλλ' οὐτε καὶ περὶ τῶν ἱ. Μυστηρίων ἡσχολήθη εἰδικῶς ὁ Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός. Παρὰ ταῦτα, ἡ σπουδαιότης του ἔγκειται ἐν τῇ συνοπτικῇ αὐτοῦ ἐπεξεργασίᾳ τινῶν ἐξ αὐτῶν. Βεβαίως δὲν εἶναι εὐκολόν νά καθορισθῶσιν ἀκριβῶς αἱ πράξεις ἢ αἱ τελεταὶ τῆς Ἐκκλησίας, αἵτινες γίνονται ἀποδεκταὶ ὡς «Μυστήρια» ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ. Ἵνα ἐννοήσωμεν τὴν ἐν προκειμένῳ διδασκαλίαν καὶ νοοτροπίαν τοῦ ἱ. Δαμασκηνοῦ, ὀφείλομεν ἐν πρώτοις νά γνωρίσωμεν τί ἀκριβῶς ἐννοεῖ ὁ ἱ. Πατὴρ διὰ τῆς λέξεως «Μυστήριον». Ἐνδιαφέρον, νομίζομεν, εἶναι νά σημειώσωμεν ὅτι οὐδαμοῦ ἐν τοῖς ἔργοις αὐτοῦ ἢ ταῖς ἐπὶ μέρους κεφαλαίοις περὶ τῆς Θ. Εὐχαριστίας καὶ τοῦ Ἀγίου Βαπτίσματος ἀναφέρει ὅρισμόν τινα περὶ τῆς λέξεως «Μυστήριον». Εἰς τὴν ἐποχὴν, καθ' ἣν συνέγραφεν ὁ Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός, ἡ λέξις «Μυστήριον» ἐχρησιμοποιεῖτο ἄνευ οὐδεμιᾶς εἰδικῆς καὶ καθορισμένης ἐννοίας. Εἶχεν, ἄλλως τε, χρησιμοποιοῦν ἡ λέξις αὕτη κατὰ τοὺς προγενεστέρους αἰῶνας ὑπὸ τῶν διαφορῶν ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων καὶ Πατέρων μὲ ποικίλας ἢ ἀκόμη καὶ μὲ ἀντιθέτους πρὸς ἑκατέρας δευτερευούσας σημασίας¹. Ἡ Βουλγάτα, καὶ πιθανόν αἱ ἀρχαιότεραι ταύτης μεταφράσεις, μεταφράζουν τὴν λέξιν «Μυστήριον» εἰς *Sacramentum* προερχομένην ἐκ τοῦ *Sacrare*, σημαίνοντος πρᾶγμα τι καθιερωμένον, ἰδίᾳ τὰ χεῖματα τὰ κατατιθέμενα παρὰ τῶν ἐριζόντων ἐν ἀρχῇ τῆς δίκης ἐν ἱερῷ τινι τόπῳ, καὶ χρησιμεύοντα μετὰ ταῦτα πρὸς ἱεροῦς σκοποῦς. Ἐπίσης, ἐσήμαινε τὸν ὄρκον, ὃν ἐλάμβανον οἱ στρατιῶται. Ἐν τῇ ἐσχάτῃ ταύτῃ ἐννοίᾳ, ἡ λέξις *Sacramentum* ἐχρησιμοποιεῖτο ἀρχικῶς ἐν τῇ Λατινικῇ Ἐκκλησίᾳ. Οὕτως, ὁ Τερτυλλιανός² καλεῖ τὸ Βάπτισμα *Sacramentum*, διότι διὰ τοῦ Βαπτίσματος ὁ Χριστιανός, ὡς πολέμιτός τοῦ Χριστοῦ εἰσέρχεται εἰς τὸν ὁρατὸν Αὐτοῦ στρατόν, τὴν Ἐκκλησίαν. Πρὸς τούτοις, ἡ λέξις «Μυστήριον» δηλοῖ μυστη-

1. Βλέπ. λ. «Μυστήριον» ἐν Ε.Α. Σοφοκλή, Ἑλληνικὸν Λεξικόν, σελ. 774.

2. De Cor. Mil. II — M. P. L. 2, 111 C.

ριῶδές τι, τὸ «μυστικόν», τὸ «secretum», προερχομένη ἐκ τοῦ ρήματος μύειν-κλείειν, καὶ δὴ τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τὰ ὦτα ὑπὸ δὲ τὸν πληθυντικὸν τύπον «Μυστήρια» συναντᾶται ἡ λέξις καὶ ἐν τῇ συνηθεστάτῃ ἐννοίᾳ τῶν τελετῶν τῆς ἐθνικῆς θρησκείας, (ἐλευσίνα, ὀρφικὰ μυστήρια), διὰ τῶν ὁποίων εἰσήγετο ὁ νέηλος εἰς τὴν ἐθνικὴν θρησκείαν καὶ ἐπὶ τῶν ὁποίων τελετῶν ὑπεχρεοῦτο ὁ νέος πιστός, ἵνα τηρήσῃ ἀπόλυτον μυστικότητα.

Ἐν τῇ ἀνωτέρῳ γενικῇ ἐννοίᾳ τοῦ κεκρυμμένου τι καὶ ἀκαταλήπτου καὶ μυστηριώδους συναντᾶται ἡ λέξις τόσον παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἑλλησι συγγραφεῦσι, ποιηταῖς, ἱστορικοῖς, φιλοσόφοις, κ.λ.π., ὅσον καὶ ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ¹.

Ὁ ὅρος «Μυστήριον» συναντᾶται ἐν τῇ Παλαιᾷ καὶ τῇ Καινῇ Διαθήκῃ 45 φορές (9 φορές εἰς τὸν Δανιήλ, ἅπαξ εἰς τὴν Ἰουδήθ, δις εἰς τὸν Ἑκκλησιαστήν, ἅπαξ εἰς τὰς Παροιμίας, τρίς εἰς τὴν Σοφίαν Σολομῶντος, ἅπαξ εἰς τὸν Ὡβίτ, ἅπαξ εἰς τὸ Β' Μακκαβαίων, καὶ ἀπὸ μίαν φοράν εἰς τοὺς τρεῖς Συνοπτικοὺς, εἰκοσάκις εἰς τὸν Ἀπ. Παῦλον καὶ τετράκις εἰς τὸν Ἰωάννην).

Ἡ ἐννοια τῆς λέξεως «Μυστήριον» ἐν τῇ Ἀγίᾳ Γραφῇ εἶναι δυνατόν νὰ συνοψισθῇ εἰς τρεῖς βασικὰς ἐννοίας: α) Μυστικὸν τοῦ Θεοῦ σχετικὸν πρὸς τὴν σωτηρίαν τοῦ ἀνθρώπου, τὴν διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τῷ ἀνθρώπῳ προσγενομένην, ὅπερ καὶ τυγχάνει ἀποκεκαλυμμένον σήμερον², β) ἐννοια κεκρυμμένη, συμβολικὴ ἢ τυπικὴ, μιᾶς ἱεροτελεστίας³ ἢ διηγῆσεώς τινος⁴ ἢ πράγματός τινος ἢ ἀντικειμένου ἢ ὀνόματος⁵, γ) μυστικὴ πράξις ἢ ἐνέργεια, κεκρυμμένη, μυστηριώδης, ἀναγομένη εἰς τὸ μέλλον⁶.

Πάντως σημειωτέον ὅτι ἐν τῇ Ἀγίᾳ Γραφῇ δὲν συναντᾶται ἡ λέξις «μυστήριον» ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὰς εἰδικὰς πράξεις τῆς Ἑκκλησίας, ἀς γνωρίζομεν σήμερον ὡς κυρίως Μυστήρια.

Παρὰ τοῖς Ἀποστολικοῖς-Πατράσι, πρῶτον, ἡ λέξις Μυστήριον συναντᾶται σπανίως καὶ πάντοτε ἐν τῇ γενικῇ ἐννοίᾳ, ἐν ᾗ χρησιμοποιοῖται ἡ λέξις ἐν τῇ Κ. Δ. Ἡ λέξις «μυστήριον» δὲν συναντᾶται πάντως εἰς τὴν Ἐπιστολὴν τοῦ Κλήμεντος, εἰς τὴν Ἐπιστολὴν τοῦ Ψευδοβαρνάβα καὶ εἰς τὸν Ποιμένα τοῦ Ἑρμῆ. Οἱ Ἀπολογηταὶ χρησιμοποιοῦσι τὴν λέξιν ἵνα ἐκφράσωσι τὰ Μυστήρια τῶν Ἑθνικῶν, εἰς ἃ ἀναφέρονται κυρίως ἀπολογούμενοι καὶ τὰ ὁποῖα μυκτηρίζουσιν.

Ἡ προσαρμογὴ τῆς λέξεως «Μυστήριον» εἰς τὰς πράξεις καὶ τελετὰς τῆς

1. Α' Τιμ. 3,16. Ἐφεσ. 1, 9, 3,3 καὶ 9. 5,32. Κολοσσ. 1,27. Ματθ. 13, 11, καὶ ἀλλὰ-
χοῦ.

2. Ἡρβλ. Ρωμ. 16,25.

3. Ἐφεσ. 5,32.

4. Δαν. 2, 18, 27, 30.

5. Ἀποκ. 1, 20, 17, 5-7 κλπ.

6. Β' Θεσσαλ. 2,7. Α' Κορ. 15,51 κλπ.

Ἐκκλησίας διαφαίνεται τὸ πρῶτον σαφέστερον παρὰ Κλήμεντι τῷ Ἀλεξανδρεῖ¹ καὶ Ὁριγένη, ὅστις καὶ πρῶτος ἔδωκε σημασίαν ἐκκλησιολογικὴν εἰς τὴν λέξιν «Μυστήριον». Παρὰ τοῖς Δυτικοῖς, τὴν ἔννοιαν καὶ σημασίαν ταύτην εὐρίσκομεν ἤδη παρὰ τῷ Αὐγουστίνῳ, ὅστις *Sacramenta* καλεῖ ἐκκλησιαστικὰς τελετὰς ὁρισθείσας ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ πρὸς ἁγιασμόν τῶν ἀνθρώπων².

Ἐν τούτοις, ἐν τῇ Δυτικῇ Ἐκκλησίᾳ τῆς λέξεως *Sacramentum* ἐν τῇ εὐρείᾳ αὐτῆς ἐννοίᾳ ἐγένετο χρῆσις καὶ ἐν μεταγενεστέρα ἐποχῇ οὕτως ὥστε ὁ Οὐγος ὁ ἐξ ἁγ. Βίκτωρος (†1141) ἠδύνατο νὰ ἐπιγράψῃ τὸ ἑαυτοῦ δογματικὸν ἔργον, ἐν ᾧ ἐκθέτει τὴν θεολογίαν καθόλου: *De sacramentis Christianae Fidei*.

Οἱ Ἕλληνες Πατέρες, τέλος, τοῦ Δ' αἰῶνος, ἔτι διαυγέστερον καὶ σαφέστερον ἀναπτύσσουν τὴν ἐκκλησιολογικὴν ἔννοιαν καὶ σημασίαν τοῦ ὅρου «Μυστήριον», λόγῳ τῶν Τριαδολογικῶν Αἱρέσεων καὶ δὴ τῶν περὶ τὴν Θεότητα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἀντιρρήσεων κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. Ὁ ἱ. Χρυσόστομος διατυποῖ θαυμασίως τὴν ἰδέαν ταύτην, ὅταν λέγῃ εἰς τὴν Ὁμιλ. 82 εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον ὅτι, τοῦ ἀνθρώπου ὄντος ἀπηρτισμένου ἐκ σώματος καὶ ἐκ ψυχῆς, ὁ Θεὸς παρέσχεν εἰς αὐτὸν «τὸ νοητὸν ἐν τῷ αἰσθητῷ», ἥτοι τὴν Χάριν Αὐτοῦ ἐντὸς συμβόλων καὶ διὰ σημείων ὁρατῶν καὶ ἀπτῶν, ἅτινα καὶ ἀποκαλοῦμεν *μυστήρια*. Ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος, ὡσαύτως, δίδει τὸν ἐξῆς ὁρισμόν: «μυστήριον καλεῖται ὅτι οὐχ ἅπερ ὁρῶμεν πιστεύομεν, ἀλλ' ἕτερα ὁρῶμεν καὶ ἕτερα πιστεύομεν»³. Βεβαίως καὶ ὁ Ὁριγένης, πρότερον, κατ' ἐπίδρασιν τοῦ ἐν ἀκμῇ εὐρίσκομένου τότε Νεοπλατωνισμοῦ, εἶχεν ὁμιλήσει περὶ τῶν μυστηρίων, ὡς ὁρατῶν σημείων καὶ συμβόλων, πλὴν ὅμως κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα ἡ ἔννοια αὕτη εὗρε τὴν ἐκτενεστέραν αὐτῆς ἀνάπτυξιν ἐξ αἰτίας τῶν ὡς ἄνω θεολογικῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἀναγκῶν. Ὁ δὲ Μέγας Βασίλειος ἐξικνεῖται μέχρι τοῦ σημείου ἵνα εἴπῃ ὅτι, ἐὰν τὸ βαπτιστικὸν ὕδωρ κέκτηται ἐν ἑαυτῷ χάριν τινά, αὕτη δὲν προέρχεται ἐκ τῆς φύσεως αὐτοῦ, ἀλλ' ἐκ τῆς τοῦ Πνεύματος παρουσίας⁴.

Ἡ Ἀνατολή, κατὰ τὴν μακράν περίοδον ἀπὸ τοῦ Δ' μέχρι τοῦ ΙΒ' αἰῶνος, γνωρίζει μίαν ὅλως ἰδιόζουσαν καὶ συστηματικὴν ἐπεξεργασίαν καὶ θεολογικὴν ἀνάπτυξιν τῆς καθόλου Ὁρθοδόξου Μυστηριολογίας. Διονύσιος ὁ ψευδοαρεοπαγίτης εἶναι ὁ πρῶτος Ἐκκλησιαστικὸς συγγραφεὺς τῆς περιόδου ταύτης, ὅστις διὰ τοῦ ἔργου του *Περὶ Ἐκκλησιαστικῆς Ἰε-*

1. Πρβλ. Προτρεπτ. 4· Στρωματεῖς 5,7 καὶ 2,14. Ὡσαύτως, Στρωματεῖς 6,15 καὶ 1,1.

2. In Johān. 80 — M.P.L. 35, 1840-43 ἐξ. In Psal'm. 73 — M.P.L. 36-37, 931. Πρβλ. καὶ M.P.L. 32, 205, 39, 2253.

3. Ἱ. Χρυσόστομος Ὁμιλ. 7 εἰς Α' Κορινθ. — Ἐ. Π. Μ. 61, 55.

4. Περὶ Ἁγίου Πνεύματος 15,35.

ρ α ρ χ ί α ς ἐγκαινιάζει τὴν προσπάθειαν ταύτην. Εἶναι δὲ ἀπορίας ἄξιον πῶς ὁ Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός, ὅστις συγκεφαλαιοῖ τὴν διδασκαλίαν τῶν Πατέρων, χρησιμοποιοῖ τὴν λέξιν «μυστήριον» ἐν τῇ ἀρχικῇ ἐτυμολογικῇ ταύτης ἐννοίᾳ, ἥτοι, τοῦ ἀκαταλήπτου καὶ ἀνερμηνεύτου καὶ οὐδέποτε σχεδὸν ἐν τῇ ἐκκλησιολογικῇ ταύτης ἐννοίᾳ. Παρὰ τῷ Ἰωάννῃ τῷ Δαμασκηνῷ «Μυστήριον» εἶναι τὸ ὄνομα, τὸ προσδιδόμενον εἰς πᾶν ὅ,τι ὑπέρκειται τοῦ λόγου καὶ τῆς ἀνθρωπίνης κατανοήσεως¹. Οὕτως καλεῖ «μυστήριον» τὴν Ἐνανθρώπησιν τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ², τὴν Ἀγίαν Τριάδα³, τὴν Θεῖαν Εὐχαριστίαν⁴, τὸν ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ θάνατον τοῦ Κυρίου⁵, καὶ τὰ θαύματα τῆς ζωῆς καὶ τῆς κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου⁶. Εἰδικῶς, ἐν τῇ περὶ τῆς Θ. Εὐχαριστίας διδασκαλίᾳ χρησιμοποιοῖ ὁ Δαμασκηνός τὴν λέξιν ἐν τῷ πληθυντικῷ, καὶ ἐν τῇ πλήρει αὐτῆς ἐννοίᾳ, ὡς θὰ ἴδωμεν ἐν τοῖς ἐφεξῆς.

α) ΒΑΠΤΙΣΜΑ:

Ἐξ ὅλων τῶν Μυστηρίων, μόνον τὸ Βάπτισμα⁷ καὶ ἡ Θ. Εὐχαριστία⁸ τυγχάνουν τῆς προσοχῆς καὶ ἐξετάσεως τοῦ ἱ. Δαμασκηνοῦ, χωρὶς βεβαίως καὶ νὰ ἐννοῇται διὰ τούτου ὅτι ὁ Δαμασκηνός δὲν ἐγνώριζεν ἢ δὲν ἀπεδέχετο καὶ τὰ λοιπὰ ἱερὰ Μυστήρια. Οὐδέν, ὅμως, ἀναφέρει περὶ τοῦ χαρακτῆρος αὐτῶν⁹. Ἐκ τίνος, πάντως, διασαφηνίσεως τοῦ ἱ. Πατρὸς ἐν σχέσει πρὸς τὸ Βάπτισμα, τὸν Γάμον καὶ τὴν Θ. Εὐχαριστίαν, θὰ ἦτο δυνατόν νὰ προσαρμό-

1. Ἐκδ. ἀκρ. τῆς Ὁρθοδόξου πίστεως 90—Μ. Ἑ.Π. 93, 1176Α. Εἰς τὸ Μ. Σάββατον 33 — Μ. Ἑ.Π. 96, 636C. Λόγ. πρὸς τοὺς διαβ. τὰς ἀγ. εἰκόνας I, 15 — Μ. Ἑ.Π. 94, 1244C. Ὁμιλ. εἰς τὴν Θ. Μεταμόρφωσιν 10 — Μ. Ἑ.Π. 96, 560D. 561A. Ὁμιλ. εἰς τὴν Κοίμησιν II, 9—Μ. Ἑ.Π. 96, 736B.

2. Αὐτ. 72—Μ. Ἑ.Π. 94, 1100B: τόμ. 96, 601B: τ. 94, 1029C: περὶ Αἱρέσε. 83, τ. 94, 744B. Τόμος πρὸς τὸν ἐπίσκ. Ἰακωβίτην, τ. 94, 1452. Φιλοσ. Κεφάλαια 65, τ. 94, 664A. Κατὰ Ἀκροφ., τ. 95, 120D. Περὶ Αἱρέσε., τ. 94, 744A. Περὶ τῶν Ἀγ. Νηστ., τ. 95, 65D.

3. Ἐκδ. ἀκρ. τῆς Ὁρθοδ. πίστεως 82—Μ. Ἑ.Π. 94, 1124B. Ὁμιλ. εἰς τὴν Μεταμόρφωσιν — Μ. Ἑ.Π. 96, 557C.

4. Περὶ Αἱρέσε.—Μ. Ἑ.Π. 94, 736A. Ἐκδ. ἀκρ. τῆς Ὁρθοδ. πίστεως 85 — Μ. Ἑ.Π. 94, 1133. Περὶ τῶν ἐν πίστει κεκοιμημένων 3 — Μ. Ἑ.Π. 95, 249B.

5. Εἰς τὸ Μ. Σάββ. 25 — Μ. Ἑ.Π. 96, 625A. Αὐτ., σ. 624C. Αὐτ. 2. 601C. ϕ

6. Εἰς τὴν κοίμ. τῆς Θεοτόκου Λόγ. I, κ. 4—Μ. Ἑ.Π. 96, 705A. Αὐτ., κ. 8, σ. 712A. Αὐτ., κ. 10, σ. 716A. Εἰς τὴν Κοίμ. Λόγ. II, κ. 18, τ. 96, 749B. Λόγ. III, κ. 5, τ. 96, 761B.

7. Ἐκδ. ἀκρ. τῆς Ὁρθοδ. πίστεως 4, 9—Μ. Ἑ.Π. 94, 1117B-1125B.

8. Αὐτόθι 4, 13 — Μ. Ἑ.Π. 94, 1136C-1153C.

9. Ἐκδ. ἀκρ. τῆς Ὁρθοδ. πίστεως 4, 9, σ. 1121C. Ἡ μνημονευομένη λέξις «σφραγίς», πιθανόν, ἐκφράζει τὸν ἀνεξίτηλον χαρακτῆρα τοῦ Βαπτίσματος.

σωμεν ἀμυδρῶς καὶ κατ' ἐπέκτασιν πρὸς ὅλα τὰ Μυστήρια τὴν ἔννοιαν τῶν ἀκολούθων αὐτοῦ ἐκφράσεων: «... Τὰ γὰρ ὁρατά, σύμβολα τῶν νοουμένων εἰσίν»¹. «... Οὕτως γὰρ γίνεται μυστήριον ἐγκεχυρμένης τῆς ἀληθείας ἐν τῷ ρύπῳ...»². «Διὰ τῶν συνήθων τῆς φύσεως ποιεῖ τὰ ὑπὲρ φύσιν... ἵνα διὰ τῶν συνήθων καὶ κατὰ φύσιν, ἐν τοῖς ὑπὲρ φύσιν γενώμεθα»³.

Ἐν τῇ θεολογίᾳ τοῦ Βαπτίσματος ὁ Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνὸς συμφωνεῖ, ἐν γένει, καὶ ἔπεται τῷ Μ. Ἀθανασίῳ, μόνον δ' ἐν τισι σημείοις διαφέρει ἐκείνου. Ἐπίσης, στηρίζεται ἐπὶ τῆς αὐθεντίας τοῦ Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ.

Τὸ Βάπτισμα συμβολίζει τὸν θάνατον τοῦ Χριστοῦ, καθότι, ὡς λέγει ὁ Ἀπ. Παῦλος⁴, ἐν τῷ Βαπτίσματι συνταφιάζομεθα τῷ Χριστῷ. Αἱ τρεῖς καταδύσεις δηλοῦσι τὴν τριήμερον τοῦ Κυρίου ταφήν⁵, καὶ τὴν Ἀγίαν Τριάδα⁶.

Καθὼς ὁ Κύριος ἀπέθανεν ἅπαξ διαπαντός καὶ ὑπὲρ πάντων, οὕτω καὶ ἡμεῖς ὀφείλομεν ἅπαξ διαπαντός νὰ βαπτίζώμεθα, καθ' ὅτι ἀνασταυρώνουσι τὸν Κύριον οἱ ἀναβαπτίζόμενοι κατόπιν τοῦ κανονικοῦ καὶ ἐγκύρου Βαπτίσματος⁷. Ὁ ὑπὸ τοῦ Κυρίου νικτῆρ τῶν ποδῶν τῶν Ἀποστόλων ἦτο σύμβολον τοῦ Ἀγίου Βαπτίσματος⁸. Τὸ Βάπτισμα τελεῖται διὰ τριττῆς ἐν τῷ ὕδατι καταδύσεως καὶ ἀναδύσεως⁹. Ἡ δὲ «Ἐπὶ κλήσις» τοῦ Βαπτίσματος εἶναι Εὐαγγελικῶς Τριαδολογικὴ¹⁰ καὶ ἀπαραίτητος «ὅτι αὐτὰ τὰ βαπτιζόμενα χρῆζει τῆς ἁγίας Τριάδος εἰς τὴν αὐτῶν σύστασιν τε καὶ διαμονήν, καὶ ἀδύνατον μὴ συμπαρεῖναι ἀλλήλαις τὰς τρεῖς ὑποστάσεις· ἀχώριστος γὰρ ἡ ἁγία Τριάς»¹¹. Ὅθεν, ὁ μὴ βαπτιζόμενος εἰς τὸ Ὄνομα τῆς Ἀγίας Τριάδος ὀφείλει ἵνα ἀναβαπτισθῇ¹². Ἐπεξηγῶν δὲ ὁ ἡμέτερος Πατὴρ τὴν τοῦ Ἀπ. Παύλου ἐκφρασιν: «Εἰς Χριστὸν καὶ εἰς τὸν θάνατον αὐτοῦ ἐβαπτίσθημεν»¹³ ἀποφαίνεται οὕτως: «Τὸ οὖν εἰς Χριστὸν βαπτισθῆναι δηλοῖ, τὸ πιστεύοντας εἰς αὐτὸν βαπτίζεσθαι. Ἀδύνατον δὲ εἰς Χριστὸν πιστεῦσαι, μὴ διδαχθέντας τὴν εἰς Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ ἅγιον Πνεῦμα ὁμολογίαν»¹⁴.

1. Αὐτὸ θι 4,9 — Μ. Ἐ.Π. 94, 1121B.

2. Μ. Ἐ.Π. 95, 852AB ἐξ.

3. Ἐκδ. ἀκρ. τῆς Ὁρθοδ. πίστεως 4,13—Μ. Ἐ.Π. 94, 1141B—1144A.

4. Κολοσσ., 2,12.

5. Ἐκδ. ἀκρ. τῆς Ὁρθοδ. Πίστεως 4,9—Μ.Ε.Π. 94, 1120 BC.

6. Περὶ τοῦ Τρισαγίου Ὑμνου — Μ. Ἐ.Π. 95, 32CD.

7. Ἐκδ. ἀκρ. τῆς Ὁρθοδ. πίστ. 4,9—Μ. Ἐ.Π. 94, 1117B-1120B· πρβλ. Ἐβρ. 6,4 ἐξ.

8. Αὐτὸ θι 4,13, 1140A.

9. Αὐτ., 1120A, καὶ Περὶ Εἰκ. I, 23—Μ. Ἐ.Π. 94, 1256C, 2,16, 1304D.

10. Ματθ. 28,19. Βλ. καὶ Ἐκδ. ἀκρ. τῆς Ὁρθοδ. πίστ. 4, 9, σ. 1120C.

11. Ἐκδ. ἀκρ. τῆς Ὁρθοδ. πίστεως 4,9, 1121D.

12. Αὐτὸ θι 1, 1120AB.

13. Ρωμ. 6,3.

14. Ἐκδ. ἀκρ. τῆς Ὁρθοδ. πίστεως 4, 9—Μ. Ἐ.Π. 94, 1120BC.

Κατὰ ταῦτα, ἡ ὡς ἄνω Παυλικὴ ἔκφρασις δὲν συνιστᾷ τὴν «ἐπίκλησιν» τοῦ Βαπτίσματος ἀλλὰ περιγράφει τὸ Βάπτισμα ὡς «τύπον» τοῦ θανάτου τοῦ Χριστοῦ¹. Βάπτισμα εἰς τὸ ὄνομα μόνον τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀποκλείεται παντελῶς². Τὸ «Ἅγιον Πνεῦμα ἐπιφοιτᾷ ἐν τῷ ὕδατι τοῦ Βαπτίσματος καὶ καθαγιάζει τοῦτο «δι' ἐντεῦξενος καὶ ἐπικλήσεως»³. Τὸ Βάπτισμα καλεῖται παρὰ τῷ ἱ. Δαμασκηνῷ «λουτρὸν ἀναγεννήσεως» δυνάμει τῆς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος Χάριτος, ἐνουμένης μετὰ τε τοῦ ἐλαίου καὶ τοῦ ὕδατος: «συνέζευξε τῷ ἐλαίῳ καὶ ὕδατι τὴν χάριν τοῦ Πνεύματος, καὶ ἐποίησεν αὐτὸ λουτρὸν ἀναγεννήσεως»⁴. Τὸ ἔλαιον ἐχρησιμοποιοεῖτο πρὸς χρῆσιν⁵, ἀλλ' ἐν προκειμένῳ αἱ γνώμαι τῶν θεολόγων (J. Tixeront, M. Jugie, D. Stiefenhofer, J. De Groot) διίστανται, τῶν μὲν ὑποστηρίζοντων ὅτι τὸ ἔλαιον τοῦτο ἀνεφέρετο εἰς τὸ μυστήριον τοῦ Χρίσματος (J. Tixeront καὶ M. Jugie), τῶν δὲ ὅτι τοῦτο δὲν ὑπεσήμεναι τὸ μυστήριον τοῦ Χρίσματος (D. Stiefenhofer), ὁ δὲ J. De Groot οὔτε καὶ προσπαθεῖ ἵνα καθορίσῃ τοῦτο. Τείνομεν ἵνα συμφωνήσωμεν μᾶλλον μετὰ τῆς δευτέρας γνώμης ὅτι, τὸ ἔλαιον τοῦτο παρὰ τῷ ἱ. Δαμασκηνῷ δὲν ἀναφέρεται εἰς τὸ μυστήριον τοῦ Χρίσματος, ὡς τοῦτο ἐκλαμβάνεται καὶ συναριθμεῖται μετὰ τῶν ἑπτὰ μυστηρίων ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας σήμερον⁶. Ὁ ἱ. Δαμασκηνὸς θεωρεῖ τὴν διὰ ἐλαίου χρῆσιν ὡς ἀναπόσπαστον μέρος τῆς ὅλης τελετῆς τοῦ Βαπτίσματος καὶ ὡς ἐχέγγυον τῆς διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος εὐσπλαγγνίας τοῦ Θεοῦ καθὼς γράφει: «Τὸ ἔλαιον βαπτίσματι παραλαμβάνεται μὴνὸν τὴν χρῆσιν ἡμῶν καὶ χρῆστοὺς ἡμᾶς ἐργαζόμενον, καὶ τὸν τοῦ Θεοῦ ἡμῖν ἐπαγγελλούμενον διὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἔλεον»⁷. Καὶ ἀλλαχοῦ: «Καὶ ὥσπερ ἐπὶ τοῦ βαπτίσματος, ἐπειδὴ ἔθος ἀνθρώποις ὕδατι λούεσθαι καὶ ἐλαίῳ χρίεσθαι, συνέζευξε τῷ ἐλαίῳ καὶ ὕδατι τὴν χάριν τοῦ πνεύματος καὶ ἐποίησεν αὐτὸ λουτρὸν ἀναγεννήσεως»⁸.

Ἰδιαιτέρως μνημονεύει ὁ ἡμέτερος Πατὴρ τοῦ δι' αἵματος ἢ διὰ τοῦ μαρτυρίου Βαπτίσματος, οὐπερ παραδείγματα κατ' ἐξοχὴν ἀναφέρει τὸν Κύριον καὶ Ἰωάννην τὸν Βαπτιστὴν⁹. Τὸ τοιοῦτον δὲ Βάπτισμα χαρακτηρίζεται διὰ τῶν ἐξῆς ἐπιθέτων: *λίαν αἰδέσιμον καὶ μακάριον, ὅσον δευτέροις οὐ μολύνεται ῥύποις*¹⁰. Ἐν γένει, ὁ ἱ. Δαμασκηνὸς

1. Αὐτόθι, 4, 9, σ. 1120BC.

2. Αὐτόθι, σ. 1120AB.

3. Αὐτόθι, σ. 1121A, ὁμ. Μ. Ἐ.Π. 95, 849D.

4. Ἐκδ. ἀκρ. τῆς Ὁρθοδ. πίστ. 4,13—Μ. Ἐ.Π. 94, 1141B—1144A.

5. Αὐτόθι, 4,9, 1125B καὶ 4,13, τ. 94, 1141B.

6. Αὐτόθι, 4,13, 1141B—1144A.

7. Αὐτόθι, 82—Μ. Ἐ.Π. 94, 1125B.

8. Αὐτ., 86, 1141B.

9. Αὐτ., 4,9. 1124C. 1125B.

10. Αὐτόθι, 1125A.

ἀριθμεῖ ὁκτώ διαφορετικὰ εἶδη Βαπτίσματος¹: 1) Τὸ Βάπτισμα τοῦ κατακλυσμοῦ, ὡς ποινὴ κατὰ τῆς ἁμαρτίας, «εἰς ἐκκοπὴν ἁμαρτίας». 2) Τὸ Βάπτισμα τῆς θαλάσσης ὡς σύμβολον τοῦ ὕδατος, καὶ τὸ τοῦ ἀέρος ἢ τῆς νεφέλης ὡς σύμβολον τοῦ Πνεύματος². 3) Τὸ «νομικὸν» βάπτισμα τῶν Ἰουδαϊκῶν συναγωγῶν, τὸ ἐν τῇ δι' ὕδατος καθάρσει τοῦ σώματος καὶ τῶν ἐνδυμάτων πρὸ τῆς εἰσόδου εἰς τὴν συναγωγὴν συνιστάμενον. 4) Τὸ βάπτισμα Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ, ὅπερ ἀπετέλει προπαίδειαν ἢ εἰσαγωγὴν εἰς τὴν εἰς Χριστὸν Πίστιν καὶ σημεῖον μετανοίας. 5) Τὸ Βάπτισμα τοῦ Κυρίου, συμβολίζον τὴν νέκρωσιν τοῦ παλαιοῦ Ἀδάμ, τὸν ἁγιασμόν, τὸ πλήρωμα τοῦ νόμου καὶ τῆς ἀποκαλύψεως τοῦ μυστηρίου τῆς Ἀγίας Τριάδος, τὸν τύπον καὶ τὴν ἀπαρχὴν τοῦ «δι' ὕδατός τε καὶ Πνεύματος» ἡμετέρου βαπτίσματος. 6) «Τὸ διὰ μετανοίας καὶ δακρύων, ὄντως ἐπίπνονον»³ βάπτισμα ἢ τὸ βάπτισμα τῆς Μετανοίας, τὸ καὶ καλούμενον «ὄντως ἐπίπνονον» ἢ Baptismus laboriosus. 7) Τὸ βάπτισμα τοῦ αἵματος ἢ τοῦ μαρτυρίου, καὶ 8) τὸ βάπτισμα τῆς τελικῆς Κρίσεως, τὸ ὁποῖον δὲν ἔχει τὴν δύναμιν νὰ μᾶς σώσῃ, ἀλλ' ἀντιθέτως αἰώνιως κολάζει: «οὐ σωτήριον, ἀλλὰ τῆς μὲν κακίας ἀναιρετικόν· οὐκ ἔτι γὰρ κακία καὶ ἁμαρτία πολιτεύεται· κολάζον δὲ ἀτελεύτητα»⁴.

Ἀναφορικῶς πρὸς τὰ ἀποτελέσματα καὶ τὰ ὠφέλη τοῦ Βαπτίσματος, ὁ ἡμέτερος Πατὴρ τονίζει περισσότερον τὴν διὰ τούτου παρεχομένην ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν καὶ τὴν αἰώνιον ζωὴν⁵. Προεικονισθὲν διὰ τῆς ἰουδαϊκῆς περιτομῆς τὸ Βάπτισμα περιτέμνει τὴν ἁμαρτίαν, ἥτις εἶναι «περίπτωμα ἐπιθυμίας καὶ οὐ χρειώδης». Ἰνα διαχωρισθῶμεν ἐκ τῶν ἀπίστων σημειούμεθα ἐπὶ τοῦ μετώπου ἡμῶν διὰ τοῦ τύπου τοῦ τιμίου Σταυροῦ⁶, καὶ οὕτω γινόμεθα ὁ πνευματικὸς Ἰσραὴλ καὶ ὁ περιούσιος τοῦ Θεοῦ λαός⁷. Διὰ τοῦ Βαπτίσματος λαμβάνομεν τοὺς πρώτους καρπούς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, εἶναι δὲ πρὸς τούτοις τὸ Βάπτισμα: Ἡ ἀναγέννησις, παλιγγενεσία καὶ σφραγὶς καὶ φυλακτήριον καὶ φωτισμός⁸.

Ἐν συμφωνίᾳ μετὰ τοῦ Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ, καὶ διαφωνίᾳ πρὸς τὸν Ἀθανάσιον, ὁ ἱ. Δαμασκηνὸς διδάσκει διπλὴν καθάρσιν, ἥτοι τὴν δι' ὕδατος καὶ τὴν διὰ τοῦ Πνεύματος, συνωδὰ τῇ διπλῇ φύσει τοῦ ἀνθρώπου, σωματικῇ

1. Αὐτόθι, 1124—1125Α.

2. Μ. Ἐ.Π. 96, 1340C ἐξ.

3. Πρβλ. Γρηγορ. Ναζ., Λόγ. εἰς τὰ Ἁγία Φῶτα, 39, 17 Μ. Ἐ.Π. 86, 356Α. Ὁριγένης, Ὁμιλ. εἰς τὸ Λευιτικόν, 2,4—Μ. Ἐ.Π. 12, 417.

4. Ἐκδ. ἀκρ. τῆς Ὁρθοδ. πίστεως — Μ. Ἐ.Π. 94, 1124—1125Α.

5. Αὐτόθι, 4,9, σ. 1121CD.

6. Αὐτόθι, 4,9, 1117B. 4, 25, 1213CD.

7. Αὐτόθι, 4,10, 1128B. Πρβλ. Γρηγ. Ναζ., Λόγ. 40 — Μ. Ἐ.Π. 36, 360—361.

8. Ἐκδ. ἀκρ. τῆς Ὁρθοδ. πίστεως 4,9, τ. 94, 1121C.

καὶ πνευματικῇ¹. Τὸ μὲν Πνεῦμα ἀνακαινίζει τὸ ἐν ἡμῖν κατ'εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν τοῦ Θεοῦ, τὸ δὲ ὕδωρ, διὰ τῆς τοῦ Πνεύματος χάριτος, καθαίρει τὸ σῶμα ἐκ τοῦ ρύπου τῆς ἁμαρτίας καὶ ἀπαλλάσσει τοῦτο ἐκ τῆς φθορᾶς, τὸ τοιοῦτον ὕδωρ ἀπεικονίζον τὸν θάνατον, τὸ δὲ Πνεῦμα παρέχον ἡμῖν τὴν ἀρραβῶνα τῆς νέας ζωῆς καὶ ποιοῦν ἡμᾶς «Θεοειδεῖς» κατὰ τὴν ἔκφρασιν αὐτῆν τοῦ Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ. Διὸ καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ἐν εἵδει περιστερᾶς ἐπεφοίτησε σωματικῶς κατὰ τὸ Βάπτισμα τοῦ Κυρίου, εἰς προτύπωσιν καὶ συμβολισμὸν τῆς ἡμετέρας σωματικῆς, ὡσαύτως, καθάρσεως καὶ θεώσεως ἐν τῷ τοῦ Βαπτίσματος ὕδατι:

«Σωματικῶς δὲ εἶδει, ὥσει περιστερὰ, ἐπεφοίτησε τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, τὴν ἀπαρχὴν τοῦ ἡμετέρου ὑποδεικνύον βαπτίσματος, καὶ τιμῶν τὸ σῶμα· ἐπεὶ καὶ τοῦτο, ἡγουν τὸ σῶμα, τῇ θεώσει Θεός»².

Οὕτω διὰ τοῦ Βαπτίσματος καθαίρεται καὶ τὸ σῶμα ἐκ τῶν συνεπειῶν τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος διαλυθεισῶν διὰ τῆς ἀπολύτως ἁγίας ζωῆς καὶ ὑπακοῆς τοῦ Κυρίου ἡμῶν, ἥτις ἀποτελεῖ τὴν ἀκένωτον ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ πηγὴν τῆς σωτηρίας τῶν πιστῶν³. Διὰ τὴν σωτηρίαν, ὅθεν, ἡμῶν ἀπαραίτητον τυγχάνει τὸ Βάπτισμα⁴. Ἀναγκαῖος δὲ ὁρος πρὸς ἐπαξίαν ἀποδοχῆν τοῦ μυστηρίου τοῦ Βαπτίσματος εἶναι ἡ πίστις καὶ ἡ προκαθάρσις: «...Ἡ δὲ χάρις τοῦ Πνεύματος κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς πίστεως καὶ τῆς προκαθάρσεως»⁵.

Ἀποτεθησαυρισμένη ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐν ταῖς Γραφαῖς ἡ πίστις παραδίδεται διὰ τῶν αἰώνων ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας. Ἐκδηλοῦται δὲ ἡ πίστις αὕτη εἰς ἔργα καλὰ καὶ εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν ἐντολῶν τοῦ Κυρίου⁶. Ὅθεν, ὁ μὴ ἀποδεχόμενος τὴν παράδοσιν τῆς Ἐκκλησίας, ἢ ὁ ἐν κοινωνίᾳ μετὰ σατανικῶν σχεδίων καὶ ἐνεργειῶν εὐρίσκόμενος εἶναι ἄπιστος⁷. Ἀντιθέτως, ὅμως, οἱ προπαρασκευασθέντες καὶ ἔτοιμοι ὄντες πρὸς τὸ ἅγιον Βάπτισμα ὀφείλουν νὰ μὴ ἀναβάλλουν τοῦτο, ἐνῶ ὁ ἀναξίως βαπτιζόμενος κατακρίνεται καὶ μηδὲν ὠφελεῖται: «Οὐ χρὴ ὑπερτίθεσθαι τὸ βάπτισμα,

1. Αὐτ., 4,9, 1121ABC. 4,13, 1137—1140AB. Πρβλ. Γρηγορ. Ναζ. Λόγ. 40, 8 —M. Ἐ.Π. 36, 368AB.

2. Ἐκδ., ἀκρ. τῆς Ὁρθοδ. πίστεως 4,9—M. Ἐ.Π. 1125B.

3. Εἰς Ἐπιστ. πρὸς Ἐφεσίους 5, 25-28, M. Ἐ.Π. 95, 849D. Πρβλ. Ἐκδ. ἀκρ. τῆς Ὁρθοδ. πίστ. 4, 13, τ. 94, 1137 ἐξ.

4. Διάλεξις Σαρακηνοῦ καὶ Χριστιανοῦ —M. Ἐ.Π. 96, 1340 BC κ.ε.

5. Ἐκδ. ἀκρ. τῆς Ὁρθοδ. πίστ. 4, 9, σ. 1121C.

6. Αὐτόθι, 4,9, 1121CD.

7. Αὐτόθι, 4,10, 1125-1128A. Πρβλ. M. Jugie, ἄρθρ. ἐν Diction. de Theol. Cathol. 8,1 (1947), 714-15: Démonstration chrétienne; sourc. de la rével.

ὅτε δι' ἔργων ἢ πίστεως τῶν προσιόντων μαρτυρηθῇ. Ὁ γὰρ ἐν δόλῳ προσίων τῷ βαπτίσματι, κατακριθήσεται μᾶλλον ἢ ὠφελήσεται»¹.

Τέλος, ἀπαξ ἐδέχθημεν τὸ Βάπτισμα, εἴμεθα ὑποχρεωμένοι ἵνα ἀπέχωμεν πονηρῶν ἔργων καὶ σκέψεων, καθ' ὅτι ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει θὰ ὁμοιάσωμεν τοῖς κυσίν, οἵτινες ἐπιστρέφουν ἐπὶ τὸ ἴδιον ἐξέραμα².

β) Θ. ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΑ

Ὁ διὰ τοῦ Βαπτίσματος ἀναγεννηθεὶς δεῖται νέας τροφῆς, εἰδικῆς καὶ ἀναλόγου πρὸς τὴν πνευματικὴν αὐτοῦ παλιγγενεσίαν: «τραφῆναι τροφὴν ξένην, καὶ τῇ γεννήσει π ρ ό σ φ ο ρ ο ν»³, δι' ἧς θὰ ἀνδρωθῇ εἰς ἄνδρα τέλειον Ἡ πνευματικὴ αὕτη τροφή ἐνυπάρχει εἰς «τὰ ἅγια καὶ ἄχραντα τοῦ Κυρίου Μ υ σ τ ή ρ ι α»⁴, εἰς τὴν Θεῖαν Εὐχαριστίαν.

Ὁ τίτλος τοῦ συντόμου περὶ τῆς Θ. Εὐχαριστίας κεφαλαίου τοῦ ἱ. Δαμασκηνοῦ ἔχει ἀκριβῶς ὡς ἐξῆς: «Περὶ τῶν ἁγίων καὶ ἀχράντων τοῦ Κυρίου Μυστηρίων». Ὁ αὐτὸς τίτλος σημειοῦται εἰς ὅλα τὰ 32 χειρόγραφα τῆς Ἑκδόσεως Ἀκριβοῦς τῆς Ὁρθοδόξου Πίστεως. Τὸ ἀρχαιότερον τῶν χειρογράφων τούτων εἶναι τοῦ 10ου καὶ ἀρχῶν τοῦ 11ου αἰῶνος, σωζόμενον εἰς τὴν Ἑθνικὴν Βιβλιοθήκην τῶν Παρισίων. Ὁ αὐτὸς σχεδὸν τίτλος ἀναφέρεται καὶ εἰς ἑτέραν συγγραφὴν τοῦ ἱ. Δαμασκηνοῦ⁵, ἐνθα μεταξὺ ἄλλων γράφεται: «Οἱ δέ γε μύσται καὶ αὐτόπται τοῦ λόγου οἱ τὸν τοῦ κόσμου γύρον ζωγρήσαντες μαθηταὶ τοῦ Σωτῆρος καὶ θεοὶ ἀπόστολοι, ἐπὶ τῶν φ ρ ι κ τ ῶ ν καὶ ἀ χ ρ ά ν τ ω ν καὶ ζ φ ο π ο ι ῶ ν μ υ σ τ η ρ ί ω ν μνήμην ποιεῖσθαι τῶν πιστῶν κοιμηθέντων ἐθέσπισαν». Ὡσαύτως, καὶ εἰς ἑτέρας συγγραφάς τοῦ Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ συναντῶμεν τὰς ἐξῆς ἐκφράσεις: «Ἡ τῶν μυστηρίων τελετή⁶, (ἡ τελετὴ τῶν ἁγίων μυστηρίων)⁷. Ἐκ τούτων σαφὲς καθίσταται ὅτι, διὰ τῶν λέξεων «ἁγίων καὶ ἀχράντων μυστηρίων» ὁ ἱ. Δαμασκηνὸς ὑποδηλοῖ τὴν Θ. Εὐχαριστίαν. Ἀξιοσημείωτον δὲ εἶναι τὸ ὅτι αἱ λέξεις «ἀχράντων μυστηρίων» μόνον ἐν τῇ περιπτώσει τοῦ τίτλου τοῦ ὡς ἄνω κεφαλαίου περὶ τῆς Θ. Εὐχαριστίας μνημονεύονται, ἐνῶ καθ' ὅλον τὸ κεφάλαιον τοῦτο δὲν ἀναφέρονται πλέον. Εὐνόητον, ὅτι ἐτέθησαν ὡς τίτλος σημαίνουσαι τὸ θέμα, ἥτοι τῆς Θεῆς Εὐχαριστίας, περὶ ὃ ἀσχο-

1. Αὐτόθι, 4, 10, 1125BC.

2. Αὐτόθι, σ. 1121C. Πρβλ. 2 Πέτρου 2,22.

3. Ἑκδ. ἄχρ. τῆς Ὁρθοδ. πίστεως 4,13—M. Ἑ.Π. 94, 1137BCD.

4. Αὐτόθι, 4, 13, σ. 1136B.

5. Περὶ τῶν ἐν πίστει κεκοιμημένων... κεφ. 3.—M. Ἑ.Π. 95, 249B.

6. Περὶ τῶν Ἀγίων Νηστειῶν—M. Ἑ.Π. 95, 69 72A.

7. Περὶ τοῦ ἀχράντου σώματος, οὗ μεταλαμβάνομεν—M. Ἑ.Π. 95, 408CD.

λεῖται τὸ ὅλον κεφάλαιον. Εἶναι δὲ βέβαιον ὅτι ὁ ἡμ. Πατὴρ δὲν χρησιμοποιεῖ τὴν λέξιν «μυστήριον» ἐν ἐκκλησιολογικῇ ἐννοίᾳ οὔτε περὶ τῆς Θ. Εὐχαριστίας προκειμένου, μήτε περὶ τοῦ ἱ. Βαπτίσματος. Ἀλλὰ καὶ ὅπου ὁμιλεῖ περὶ τῆς Θ. Εὐχαριστίας ὡς μυστηρίου, εἶναι ἐκδηλον ὅτι δὲν ἐννοεῖ ταύτην ἐκκλησιολογικῶς, ὡς ἡ Ἐκκλησία σήμερον ἐννοεῖ τὴν Θ. Εὐχαριστίαν ὡς ἐν «τῶν ἑπτὰ Μυστηρίων». Τὴν ταύτισιν δὲ ταύτην, Θ. Εὐχαριστίας καὶ Μυστηρίου, μόνον εἰς δύο περιπτώσεις κάμνει: 1) Εἰς τὴν περὶ Αἱρέσεων πραγματείαν του, ἐνθα ἐξετάζει τὴν αἵρεσιν τῶν Βαρσανουφίτων. Ἐπειδὴ, ὅμως, ἡ πραγματεία αὕτη εἶναι παντελὴς ἀντιγραφὴ τῶν ἔργων τοῦ Ἐπιφανίου, Θεοδωρήτου Κύρου καὶ Τιμοθέου τοῦ Πρεσβυτέρου, ἡ περίπτωσις αὕτη στερεῖται ἀποδεικτικῆς σημασίας καὶ ἰσχύος. Ὁ Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνὸς ἀπλῶς ἀντιγράφει ἄνευ οὐδενὸς σχολίου: «Βαρσανουφῖται... σεμίδαλιν γὰρ προστιθέασι τοῖς ἀπὸ Διοσκόρου δῆθεν προσκομισθεῖσι, καὶ τῷ ἄκρῳ δακτύλῳ ἐφαπτόμενοι γεύονται τοῦ ἀλεύρου, καὶ τοῦτ' ἀντὶ μυστηρίου δέχονται, προσκομιδὴν καθόλου μὴ ποιούμενοι. Ἐλάσαντες γάρ, ὡς εἴρηται, τὰ Διοσκόρου κοινωνίας, προστιθέασι τὴν σεμίδαλιν καθότι δαπανηθεῖη κατὰ βραχύ· καὶ τοῦτο αὐτοῖς ἀντὶ κοινωνίας λελόγισται»¹. 12) Εἰς τὴν περὶ τῶν Ἀζύμων συγγραφὴν αὐτοῦ ὁ ἱ. Δαμασκηνὸς ἐρμηνεύων τὴν θείαν σύστασιν τῆς Θ. Εὐχαριστίας καλεῖ ταύτην: «τὸ μυστήριον τῆς καινῆς διαθήκης»². Ἀλλαχοῦ δὲ χαρακτηρίζει μὲν τὸ βάπτισμα ὡς θεῖον καὶ ὡς τὸ ὑπέρτατον ὑπόβρυγμα τῆς Ἐκκλησίας, πλὴν ὅμως δὲν καλεῖ τοῦτο «μυστήριον»³. Τοῦτ' αὐτὸ παρατηρεῖται καὶ εἰς τὰς λοιπὰς συγγραφὰς τοῦ ἡμ. Πατρὸς, ἐνθα γίνεται λόγος περὶ τοῦ Βαπτίσματος⁴.

Ὁ Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνὸς ἀποκαλεῖ τὴν Θ. Εὐχαριστίαν «μετάληψιν» μὲν καθότι «δι' αὐτῆς γάρ, τῆς Ἰησοῦ θεότητος μεταλαμβάνομεν», «Κοινωνίαν» δὲ ἐπειδὴ δι' αὐτῆς ἐνούμεθα μετὰ τοῦ Χριστοῦ καὶ μετ' ἀλλήλων:

«Κοινωνία δὲ λέγεται τε καὶ ἔστιν ἀληθῶς, διὰ τὸ κοινωνεῖν ἡμᾶς δι' αὐτῆς τῷ Χριστῷ καὶ μετέχειν αὐτοῦ τῆς σαρκὸς τε καὶ τῆς θεότητος· κοινωνοῦν δέ, καὶ ἐνοῦσθαι ἀλλήλοις δι' αὐτῆς· ἐπεὶ γὰρ ἐξ ἐνὸς ἄρτου μεταλαμβάνομεν, οἱ πάντες ἐν ὧμα Χριστοῦ, καὶ ἐναῖμα, καὶ ἀλλήλων μέλη γινόμεθα, σύσσωμοι Χριστοῦ χρηματίζοντες»⁵.

«...Μετέχουσι, καὶ κοινωνοὶ θείας φύσεως γίνονται»⁶.

1. Περὶ Αἱρέσεων — Μ. Ἐ.Π. 94, 756B.

2. Περὶ τῶν Ἀζύμων 9 — Μ. Ἐ.Π. 95, 393CD. 396BC.

3. Περὶ Αἱρέσεων, κεφ. «Ἀποσχίσται» — Μ. Ἐ.Π. 94, 777A.

4. Περὶ Εἰκόνων Λόγ. I — Μ. Ἐ.Π. 94, 1264AB.

5. Ἐκδ. Ὁρθοδ. πίστεως 4,13 — Μ. Ἐ.Π. 94, 1153BC.

6. Περὶ Εἰκόνων Λόγ. III, 26 — Μ. Ἐ.Π. 94, 1348.

Ἡ θυσία τοῦ Μελχισεδέκ καὶ οἱ ἄρτοι τῆς προθέσεως προεικονίζουν τὴν Θ. Εὐχαριστίαν¹. Περὶ τῆς Θ. Εὐχαριστίας ὡς θυσίας δὲν μακρηγορεῖ ὁ ἡμ. Πατήρ. Χαρακτηρίζει δὲ τὴν Θ. Εὐχαριστίαν ὡς «μυστικὴν ἀναίμακτον θυσίαν»², «καθαρὰν θυσίαν, δηλαδὴ καὶ ἀναίμακτον»³. Διὰ τῆς «ἐπικλήσεως» καὶ τῆς ἐπιφοιτήσεως τοῦ Ἀγ. Πνεύματος, ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος (καὶ τὸ ὕδωρ) «ὑπερφυῶς μεταποιῶνται» εἰς Σῶμα καὶ Αἷμα Χριστοῦ, ἥτοι δὲν κατέρχεται ἐξ οὐρανοῦ τὸ ἀναστηθὲν Σῶμα τοῦ Κυρίου, ἀλλ' αὐτὰ τὰ στοιχεῖα τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἶνου μεταποιῶνται ὑπερφυσικῶς καὶ πραγματικῶς εἰς τὸ Κυριακὸν Σῶμα καὶ Αἷμα. Καὶ καθὼς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἅπαξ διεμόρφωσεν ἐν τῇ γαστρὶ τῆς Θεομήτορος τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ, οὕτω καὶ νῦν τὸ Ἅγιον Πνεῦμα διαμορφώνει Ἐκεῖνον διὰ τῆς μεταποιήσεως τῶν ὑλικῶν στοιχείων τῆς Θ. Εὐχαριστίας:

«Σῶμά ἐστιν ἀληθῶς ἡνωμένον θεότητι, τὸ ἐκ τῆς ἀγίας Παρθένου σῶμα, οὐχ ὅτι τὸ ἀναληφθὲν σῶμα ἐξ οὐρανοῦ κατέρχεται, ἀλλ' ὅτι αὐτὸς ὁ ἄρτος καὶ οἶνος μεταποιῶνται εἰς σῶμα καὶ αἷμα Θεοῦ»⁴.

Ἡ Θεία Εὐχαριστία, εἰς τὴν σκέψιν τοῦ ἱ. Δαμασκηνοῦ, ὁσάκις τελεῖται εἶναι μία διαρκῶς ἀνανεουμένη Θεία Ἐνσάρκωσις, καὶ καθὼς ἐν τῷ Βαπτίσματι οὕτω καὶ ἐν τῇ Θείᾳ Εὐχαριστίᾳ τὸ δρᾶμα τῆς Θείας Ἀπολυτρώσεως διαρκῶς ἀνακεφαλαιοῦται⁵.

Γράφει λίαν ἐκφραστικῶς: «Τότε ἡ δύναμις τοῦ Ὑψίστου αὐτῇ ἐπεσκίασεν, ὁ θεὸς Λόγος, ἡ θεία ὑπόστασις, καὶ προσελάβετο ἐξ αὐτῆς σάρκα· καὶ ὧδε κεῖται ὡς ἐν γαστρὶ τῆς Παρθένου, ἐν τῇ τραπέζῃ τῇ μυστικῇ, ὅλη ὁ ἄρτος καὶ τὸ ἐξ οἶνου καὶ ὕδατος κραῖμα. Καὶ γὰρ ἡ μήτηρ ἐκ τούτων ἐτρέφετο, καὶ τῷ βρέφει ἐχορήγει τὴν τοῦ σώματος ὕλην....»⁶.

Πῶς δὲ δυνάμεθα νὰ ἐννοήσωμεν τὸ μέγα τοῦτο γεγονός τῆς Θείας Εὐχαριστίας; Μόνον διὰ πίστεως. Εἰς δύο ἀξιοσημειώτους περιπτώσεις ὁ

1. Ἐκδ. ἀκρ. τῆς Ὁρθοδ. πίστ. — Μ. Ε.Π. 94, 1149BC ἐξ.

2. Περὶ τοῦ ἀχράντου σώματος, οὐ μεταλαμβάνομεν — Μ. Ε. Π. 95, 405AB.

3. Ἐκδ. ἀκρ. τῆς Ὁρθοδ. πίστεως 4,13 — Μ. Ε. Π. 94, 1149BC ἐξ.

4. Ἐκδ. ἀκρ. τῆς Ὁρθοδ. πίστεως — Μ. Ε.Π. 94, 1144A—1145A ἐξ.

5. Αὐτὸ θι, σ. 1137BCD. 1145A.

6. Περὶ τοῦ ἀχράντου σώματος, οὐ μεταλαμβάνομεν — Μ. Ε.Π. 95, 409BCD.

7. Ἐκδ. ἀκρ. τῆς Ὁρθοδ. πίστεως 4,13—Μ. Ε.Π. 94, 1140-1141AB.

ἡμέτερος Πατὴρ προσπαθεῖ ἵνα διαλευκάνῃ πως τὸ μυστήριον τῆς Θ. Εὐχαριστίας ὡς ἀποτελέσματος ἐνοικήσεως, ἐνώσεως τῆς θεότητος τοῦ Λόγου μετὰ τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου, καὶ καθὼς ἐν τῷ Βαπτίσματι ἐνοῦται ἡ Χάρις Του μετὰ τοῦ ὕδατος καὶ τοῦ ἐλαίου, οὕτως ἐν τῇ Θ. Εὐχαριστίᾳ «συζευγνύει» τὴν θεότητά Του μετὰ τῶν στοιχείων, μετὰ τοῦ ὅτι ταῦτα εἰς Αὐτὸ τὸ Σῶμα Του καὶ εἰς Αὐτὸ τὸ Αἷμά Του. Εἰς ἄλλην πάλιν περίπτωσιν χρησιμοποιεῖ ὡς παράδειγμα τὴν ἔνωσιν τοῦ ξυλάνθρακος μετὰ τοῦ πυρός, ἐνθα καθὼς ὁ ξυλάνθραξ δὲν εἶναι μόνον ξυλάνθραξ ἀλλ' ἠνωμένος μετὰ τοῦ πυρός, οὕτω καὶ ὁ ἄρτος τῆς Θ. Κοινωνίας δὲν εἶναι μόνον ἄρτος, ἀλλ' ἄρτος «ἠνωμένος θεότητι»¹.

Τοῦτο σαφέστερον καθίσταται εἰς ἐτέραν περίπτωσιν ἐνθα ὁ ἱ. Δαμασκηνὸς θεωρῶν τὸν ἄνθρωπον ἀνώτερον καὶ αὐτῶν τῶν Ἀγγέλων ἕνεκα τῆς διὰ τῆς Θ. Κοινωνίας θεώσεως αὐτοῦ, καθότι

«οὐ μετέσχον ἄγγελοι, οὐδὲ ἐγένοντο θείας κοινωνοὶ φύσεως, ἀλλ' ἐνεργείας καὶ χάριτος»², προσθέτει χαρακτηριστικῶς ταῦτα:

«... Ἄνθρωποι δὲ μετέχουσι, καὶ κοινωνοὶ θείας φύσεως γίνονται, ὅσοι μεταλαμβάνουσι τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ τὸ ἅγιον, καὶ πίνουσι τὸ αἶμα· θεότῃτι γὰρ καθ' ὑπόστασιν ἠνωται, καὶ δύο φύσεις ἐν τῷ μεταλαμβανομένῳ ὑφ' ἡμῶν σώματι τοῦ Χριστοῦ, ἠνωμένοι καθ' ὑπόστασιν εἰσιν ἀδιασπαστως. Καὶ τῶν δύο φύσεων μετέχομεν, τοῦ σώματος σωματικῶς, τῆς θεότητος πνευματικῶς· μᾶλλον δὲ ἀμφοῖν κατ' ἅμφω· οὐ καθ' ὑπόστασιν ταυτιζόμενοι· ὑφίστάμεθα γὰρ πρῶτον, καὶ τότε ἐνούμεθα· ἀλλὰ κατὰ συνανάκρασιν τοῦ σώματος καὶ αἵματος»³.

Κατόπιν τούτων, δυνάμεθα νὰ συνοψίσωμεν τὴν περὶ Θ. Εὐχαριστίας διδασκαλίαν τοῦ Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ ὡς ἑξῆς: Τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἐπιφοιτᾷ ἐπὶ τῶν στοιχείων διὰ τῆς ἐπικλήσεως τοῦ λειτουργοῦ συνισταμένης εἰς αὐτοὺς τοὺς λόγους τοῦ Κυρίου: «Λάβετε, φάγετε, τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου...», «Πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες τοῦτό ἐστι τὸ αἷμά μου...»⁴, δι' ὧν «ἀληθῶς καὶ ἀρρήτως»⁵ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα μεταποιεῖ τὰ στοιχεῖα εἰς Σῶμα καὶ Αἷμα Χριστοῦ καὶ διαμορφώνει τὴν Σάρκα τοῦ Κυρίου καθὼς ἅπαξ διεμόρφωσε

1. Αὐτόθι, 4, 13, σ. 1141. 1144. 1149AB ἐξ.

2. Περί Εἰκόνων Λόγ. III — Μ. Ἐ.Π. 94, 1348AB.

3. Περί Εἰκόνων Λόγ. III, 26—Μ. Ἐ.Π. 94, 1348ABC. Πρβλ. Περί τοῦ ἄχρ. σώματος, οὗ μεταλαμβάνομεν— Μ. Ἐ.Π. 95, 408AB ἐξ.

4. Περί τοῦ ἀχράντου σώματος... Μ. Ἐ.Π. 95, 408BC.

5. Εἰς τὸ Ἅγιον Σάββατον — Μ. Ἐ.Π. 96, 637—640AB.

ταύτην ἐν τῇ μακαρίᾳ τῆς Ἀειπαρθένου Θεοτόκου κοιλίᾳ: «Καὶ γίνεται ὅς τῃ καινῇ ταύτῃ γεωργίᾳ διὰ τῆς ἐπικλήσεως, ἡ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐπισκιάζουσα δύναμις»¹.

Ἡ Θεία Σάρξ αὕτη τῆς Θ. Κοινωνίας εἶναι ἡ αὐτή, ὑποστατικῶς, μετὰ τὴν ἐκ Πνεύματος Ἀγίου ἐκείνην σάρκα τοῦ ἐν τῇ κοιλίᾳ τῆς Θεοτόκου συλληφθέντος Κυρίου ἡμῶν, καθὼς τόσον βαθυστοχάστως γράφει ὁ ἱ. Δαμασκηνός:

«Ἀγιον Πνεῦμα ἔμεινε τῇ τεθεωμένῃ σαρκὶ αὐτοῦ, ἦν ἐσθίοντες ἡμεῖς ἐν τῷ μεταβαλλομένῳ ἄρτῳ διὰ τοῦ πνεύματος εἰς σάρκα Χριστοῦ, ζῶμεν ἐν αὐτῷ, ὡς ζῶσαν καὶ τεθεωμέμενην σάρκα ἐσθίοντες...»².

Καὶ αὖθις, ὅμως, ὁ ἡμέτερος Πατήρ, ὑποκλίνεται εὐλαβῶς καὶ σιωπηλῶς πρὸ τοῦ θείου μυστηρίου τοῦ τίνι τρόπῳ συντελεῖται ἡ ἐν τῇ Θ. Εὐχαριστίᾳ μεταποιήσις τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου εἰς Σάρκα καὶ Αἷμα Θεοῦ³ καὶ ὁμολογεῖ:

«...Nūn μὲν σάρκα Θεοῦ ἐκ σίτου καὶ αἷμα Θεοῦ ἐξ οἴνου, ἀληθῶς τῇ ἐπικλήσει καὶ ἄρρήτως μεταποιούμενον· ἀψευδὴς γὰρ ὁ ἐπαγγελάμενος· καθαρὰ τῇ συνειδήσει, ἐσθιόντες τε καὶ πίνοντες, καὶ τούτοις ἐπταπλασίως, ὥσπερ τις χρυσὸς καθαιρόμενοι, καὶ τὸ κίβδηλον τῆς ἁμαρτίας ρυπόμενοι, καὶ ἀφθαρσίαν κληροδοτούμενοι, καὶ Θεῷ συναπτόμενοι, καὶ θεοούμενοι, καὶ τῆς αὐτοῦ κατατρυφῶντες μετέξεως...»⁴.

Δέον νὰ σημειωθῇ ἐνταῦθα, ὅτι τυπικῶς ἢ ὀνομαστικῶς ἡ θεωρία τῆς Μετουσιώσεως, ὡς αὕτη ἀνεπτύχθη ὑπὸ τῶν Δυτικῶν σχολαστικῶν τοῦ μεσαιῶνος, οἵτινες ὥριζον ταύτην ὡς ἀλλαγὴν τῆς οὐσίας τοῦ ἄρτου εἰς τὴν οὐσίαν τοῦ Κυριακοῦ Σώματος, τῆς δὲ οὐσίας τοῦ οἴνου εἰς τὴν οὐσίαν τοῦ Αἵματος τοῦ Κυρίου, ἐνῶ τὰ ἐξωτερικὰ χαρακτηριστικὰ (χρῶμα, γεῦσις, βάρος, κ.τ.λ.) τούτων, τοῦ ἄρτου καὶ οἴνου, παραμένουν τὰ αὐτά, ἦτο ἄγνωστος εἰς τὸν Ἰωάννην τὸν Δαμασκηνόν. Οὐσιαστικῶς, ὅμως, ἡ περὶ μεταποιήσεως διδασκαλία τοῦ ἱ. Δαμασκηνοῦ καλύπτει τὸ αὐτὸ σχεδὸν ἔδαφος ὡς καὶ ἡ περὶ μετουσιώσεως θεωρία, καθότι τὸ ἀποτέλεσμα τῆς τοιαύτης μεταποιήσεως εἶναι ἡ παραγωγὴ μιᾶς νέας οὐσίας, τοῦ Σώματος καὶ Αἵματος τοῦ Κυρίου δηλονότι. Οὕτως ὁ Ἰωάννης θεωρεῖ τὸν μετὰ τὴν ἐπικλήσιν καὶ ἐπιφοίτησιν

1. Ἐκδ. ἀκρ. τῆς Ὁρθοδ. πίστεως 4, 13—M. Ἐ.Π. 94, 1140—1141-AB.

2. Περὶ τῶν Ἀζύμων — M. Ἐ.Π. 95, 392BC. Περὶ τοῦ ἀκρ. σώματος.... M. Ἐ.Π. 95, 409CD—412A. Ἐκδ. Ὁρθοδ. πίστες 4, 13—M. Ἐ.Π. 14—1152BC.

3. Ἐκδ. ἀκρ. τῆς Ὁρθοδ. πίστεως 4, 13—M. Ἐ.Π. 94, 1145A.

4. Εἰς τὸ Ἀγιον Σάββατον — M. Ἐ.Π. 96, 637C. — 640AB.

τοῦ Ἀγίου Πνεύματος ἄρτον καὶ οἶνον τῆς Θ. Εὐχαριστίας, ὡς τὴν τεθεω-
μένην Σάρκα τοῦ Κυρίου¹. Καὶ ἐν συνεχείᾳ γράφει:

«Ὁ ὁὐκ ἔστι τύπος ὁ ἄρτος καὶ οἶνος τοῦ σώματος καὶ
αἵματος τοῦ Χριστοῦ (μὴ γένοιτο), ἀλλ' αὐτὸ τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου
τεθεωμένον»².

Ἐὰν δὲ Πατέρες τινές, ὡς ὁ Μέγας Βασίλειος, Ἀναστάσιος ὁ Σιναΐτης³
Εὐστάθιος ὁ Ἀντιοχείας (Ζ' Οἴκουμ. Σύνοδος)⁴, Κύριλλος ὁ Ἱεροσολύμων⁵,
Ἡλίας ὁ Κρήτης⁶, Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνός⁷, καλοῦν τὸν ἄρτον καὶ τὸν οἶνον
τῆς Θ. Εὐχαριστίας «ἀντίτυπον — ἰσότυπον», «τοὺς τύπους τῆς σωτηρίας»,
«ἀντίτυπα», ἐννοοῦσι διὰ τούτων τὸν πρὸ τοῦ καθαγιασμοῦ τῶν Τιμίων
Δώρων ἄρτον καὶ οἶνον καὶ οὐχὶ τὸν μετὰ τὸν καθαγιασμόν τοιοῦτον⁸.

Πρὸς τούτοις, τὰ Ἀχραντα Μυστήρια καλοῦνται «ἀντίτυπα τῶν μελλόν-
των», καθότι διὰ τούτων μετέχομεν τῆς Θεότητος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἥς
πλήρως καὶ τελείως θέλομεν γευθῆ εἰς τὴν πέραν τοῦ τάφου ζῶν «νοητῶς
διὰ μόνης τῆς θέας»⁹. Ἐχρησιμοποίησε δὲ ὁ Κύριος ἄρτον, οἶνον καὶ ὕδωρ,
διότι ταῦτα ἀποτελοῦν τὰ τρία βασικὰ καὶ συνηθέστερα στοιχεῖα τῆς ζωῆς
τοῦ ἀνθρώπου, οὕτως ὥστε διὰ τῶν φυσικῶν καὶ συνήθων πραγμάτων νὰ ὑψω-
θῇ οὗτος εἰς τὴν ὑπερφυσικὴν καὶ πνευματικὴν σφαῖραν¹⁰.

Καὶ ἐν τῷ Μυστηρίῳ τῆς Θείας Εὐχαριστίας ὁ ἱ. Δαμασκηνὸς τίθησιν
ὡς ἀναγκαίαν προϋπόθεσιν ἐπαξίας ἀποδοχῆς αὐτῆς τὴν «μετὰ παντὸς φόβου
καὶ συνειδήσεως καθαρᾶς καὶ ἀδιστακτοῦ πίστεως»¹¹ προπαρασκευὴν καὶ
προσέλευσιν. Θερμῶς δὲ παροτρύνει τοὺς πιστοὺς ὅπως τιμήσωσιν αὐτὸ «πάσῃ
καθαρότητι, ψυχικῇ τε καὶ σωματικῇ»¹². Δὲν ἐπεξηγεῖ, ὅμως, τίνι τρόπῳ
δύναται τις ἵνα καθάρῃ τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα πρὸ τῆς Θ. Εὐχαριστίας. Πι-
θανὸν νὰ εἶχεν ἐν νῷ τὴν ἱ. Ἐξομολόγησιν καὶ Μετάνοιαν, ἀλλὰ καὶ αὖθις

1. Ἐκ δ. ἀκρ. τῆς Ὁρθοδ. πίστεως 4, 13 — Μ. Ἑ.Π. 94, 1148-1149.

2. Αὐτόθι, σ. 1148-1149AB.

3. Ὁδηγός, κεφ. 23 — Μ. Ἑ.Π. 89, 297CD.

4. Κεφ. 165.

5. Κατήχησις Μυσταγωγικὴ 5 — Μ. Ἑ.Π. 33, 1124C.

6. Δόγ. Ι.

7. Δόγ. ΙΙ, 17 — Μ. Ἑ.Π. 35, 425.

8. Ἐκ δ. ἀκρ. Ὁρθ. πίστεως, 4, 13, τ. 94, 1152C καὶ 1153A. Τὸ πρόβλημα τῶν «ἀντιτύπων» ἐμελετήθη ἱκανῶς ὑπὸ τῶν: Μ. Jugie, *De Forma Eucharistiae; de Epiclesibus Eucharisticis*, Rome 1943, 114-120. S. Salaville, DTC, 1939, 245-251.

9. Μ. Ἑ.Π. 94, 1152. 1153C.

10. Μ. Ἑ.Π. 94, 1141B-1144A.

11. Μ. Ἑ.Π. 94, 1149A.

12. Μ. Ἑ.Π. 94, 1149A.

ἀμφοτέρας οὐχὶ βεβαίως ἐν τῇ ἐκκλησιολογικῇ ἐννοίᾳ τούτων, ὡς Μ υ σ τ η ρ ί ω ν .

Ὡς ἐν τῷ Βαπτίσματι, οὕτω καὶ ἐν τῇ Θ. Εὐχαριστίᾳ ἡ πίστις ἀποτελεῖ βασικὸν ὅρον ἀξίας καὶ καρποφόρου συμμετοχῆς εἰς τὴν Θεϊαν Κοινωνίαν. Οἱ ἀξίως καὶ μετὰ φόβου Θεοῦ, πίστεως, καὶ ἀγάπης προσερχόμενοι εἰς τὸ Μυστήριον τῆς Θ. Κοινωνίας λαμβάνουσιν ἐξ αὐτοῦ τὴν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν, τὴν μακαρίαν ζωὴν καὶ τὸ «φυλακτήριον ψυχῆς καὶ σώματος». Ἀντιθέτως, εἰς τοὺς ἀναξίως καὶ ἐν ἁμαρτίᾳ προσερχομένους, τὸ Μυστήριον τῆς Θ. Εὐχαριστίας ἀντὶ ὠφελείας ζημίαν μᾶλλον καὶ κατὰκρισιν προξενεῖ καθὼς ἀκριβῶς ὁ σταυρικὸς τοῦ Κυρίου θάνατος διὰ μὲν τοὺς πιστοὺς εἶναι πηγὴ ζωῆς ἀθανάτου καὶ ἀφθαρσίας, διὰ δὲ τοὺς ἀπίστους πρόξενος κατακρίσεως καὶ βασάνων¹. Ἡ Θ. Εὐχαριστία εἶναι ὁ θεὸς ἄνθρωπος, ὅστις ἀνάπτει ἐν ἡμῖν τὸ πῦρ τοῦ θ ε ί ο υ π ό θ ο υ , μεθ' οὗ καταφλέγει τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν καὶ φωτίζει τὰς καρδίας ἡμῶν, ἵνα τῇ μετουσίᾳ τοῦ θεοῦ πυρὸς πυρωθῶμεν καὶ θεωθῶμεν:

«Τοῦ θεοῦ ἄνθρωπος μεταλάβωμεν, ἵνα τὸ πῦρ τοῦ ἐν ἡμῖν πόθου προσλάβὼν τὴν ἐκ τοῦ ἄνθρωπος πύρωσιν, καταφλέξῃ, ἡμῶν τὰς ἁμαρτίας, καὶ φωτίσῃ ἡμῶν τὰς καρδίας, καὶ τῇ μετουσίᾳ τοῦ θεοῦ πυρὸς π υ ρ ω θ ῶ μ ε ν καὶ θ ε ω θ ῶ μ ε ν. Ἀνθρώπου εἶδεν Ἡσαίας· ἄνθρωπος δὲ ξύλον λιτὸν οὐκ ἔστιν, ἀλλ' ἡνωμένον πυρί· οὕτω καὶ ὁ ἄρτος τῆς κοινωνίας, ὁ ὕψιστος λιτὸς ἔστιν, ἀλλ' ἡνωμένος θ ε ό τ η τ ι »².

Πλὴν ὅμως, καθὼς ἐκ τῆς ἐνώσεως ἐν Χριστῷ τῆς θεότητος καὶ ἀνθρωπότητος οὐδόλως ἑκατέρω ἀφωμοιώθη ἢ παρήλλαξεν, ἀλλὰ διέμειναν ἀμφοτέρω ἀσυγχύτως, ἀδιαιρέτως, ἀτρέπτως ἡνωμένοι οὕτω καὶ ἡ ἡμετέρα φύσις διὰ τῆς Θεϊας Κοινωνίας θεοῦται μὲν ἀλλ' οὐχ ἥττον διατηρεῖ καὶ μετὰ ταῦτα τὰ ὑποστατικὰ γνωρίσματα αὐτῆς, ψυχῆς καὶ σώματος³. Τὸ Σῶμα καὶ Αἷμα τοῦ Κυρίου ἐκτρέφουν καὶ συντηροῦν διὰ τῆς Θ. Κοινωνίας ἀντιστοίχως, τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν ἡμῶν, δὲν ὑπόκεινται δὲ εἰς οὐδεμίαν φυσιολογικὴν φθορὰν ἢ ἀπώλειαν, καθὼς μετὰ θαυμαστῆς βαθυνοίας ἀποφαίνεται ὁ ἡμέτερος ἰ. Πατήρ:

«Σῶμά ἐστι καὶ αἷμα Χριστοῦ εἰς σ ύ σ τ α σ ι ν τῆς ἡμετέρας ψυχῆς τε καὶ σώματος χωροῦν, ὁ ὕψιστος δαπανώμενον, ὁ ὕψιστος φθειρόμενον, οὐκ εἰς ἀφροδῶνα χωροῦν (μὴ γένοιτο), ἀλλ' εἰς τὴν ἡμῶν οὐ-

1. Ἐκδ. ἀκρ. = τῆς Ὁρθοδ. πίστεως 4, 43 Μ. Ε.Π. 94, 448Α.

2. Αὐτόθι, σ. 1149ΑΒ.

3. Αὐτόθι.

σίαν καὶ συντήρησιν»¹.

«ἐν ἡμῖν θάπτεται, καὶ συναφθαρτίζει ἡμᾶς»².

Ἐπὶ τῆς αὐθεντίας τοῦ Κυρίλλου Ἱεροσολύμων³ βασιζόμενος ὁ ἡμέτερος Δαμασκηνός, ἀλλ' ἐναντίως πρὸς ἄλλους Πατέρας ἱστάμενος, διάκειται εὐμενῶς πρὸς τὴν διδασκαλίαν τῆς μυστικῆς ὑπὸ τοῦ Κυριακοῦ Σώματος καὶ Αἵματος συντηρήσεως τοῦ ἀνθρώπου ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν τῆς φυσικῆς τοιαύτης. Τὸ ἐν τῇ Θ. Εὐχαριστίᾳ Σῶμα τοῦ Κυρίου εἶναι, κατὰ τὸν ἱ. Δαμασκηνόν, τὸ πρὸ τῆς Ἀναστάσεως τοιοῦτον. Οὕτως τὸ ἐρώτημα: Διατί ὁ Κύριος συνέστησε τὸ Μυστήριον τῆς Θείας Εὐχαριστίας πρὸ καὶ οὐχὶ μετὰ τὴν Ἀνάστασιν Αὐτοῦ, διαλευκαίνεται καὶ λύεται παντελῶς ἐὰν προστεθῇ καὶ ἡ ἐτέρα βαθυστοχάστος σκέψις τοῦ Δαμασκηνοῦ ὅτι, τὸ τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου σῶμα εἶναι ἀφθαρτον καὶ δὲν εἶναι δυνατόν ὥς ἐκ τούτου νὰ ὑπόκειται εἰς κλᾶσιν, βρωσιν καὶ πόσιν⁴.

Κατ' αὐτοὺς τούτους τοὺς ὠραίους λόγους τοῦ Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ ἡ Θ. Εὐχαριστία εἶναι ἀβλάβης παντοδαποῦς ἀμυντήριον, ρύπου παντὸς καθαρτήριο· ἂν μὲν χρυσὸν λάβῃ κίβδηλον, διὰ τῆς κριτικῆς πυρώσεως καθαίρει, ἵνα μὴ ἐν τῷ μέλλοντι σὺν τῷ κόσμῳ κατακριθῶμεν»⁵.

Τὸ δὲ Αἶμα τοῦ Κυρίου ἡμῶν, «πότος ζωῆς αἰδίου πρόξενον»⁶.

Ἰδιαιτέρως ἀξιοσημείωτος τυγχάνει ἡ σκέψις τοῦ ἡμ. Πατρὸς ὅτι, διὰ τῆς Θ. Εὐχαριστίας δὲν κοινωνοῦμεν μόνον μετὰ τοῦ Χριστοῦ, ἀλλ' ὡσαύτως μετ' ἀλλήλων⁷, ἥτοι ἡ Θ. Κοινωνία ἐνώνει καὶ συναδελφώνει πάντας, ὡς μέλη τοῦ αὐτοῦ Σώματος, τοῦ Χριστοῦ⁸. Ἐν μεγάλῃ δὲ συντομίᾳ περιγράφων τὴν στάσιν, ἣν ὀφείλομεν νὰ κρατήσωμεν προσερχόμενοι εἰς τὴν Θ. Κοινωνίαν ἀναφέρει ὅτι πρέπει νὰ σταυρώνωμεν εὐλαβῶς τὰς χεῖρας ἡμῶν καὶ τελειῶς ξένοι πρὸς τὸν κόσμον καὶ τὰς σκέψεις καὶ μερίμνας αὐτοῦ νὰ ὑψώνωμεν τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τὰ βλέφαρα ἡμῶν καὶ μετὰ πολλῆς προσοχῆς νὰ ἀνοίγωμεν ἀρκετὰ τὰ χεῖλη ἡμῶν διὰ νὰ μὴ πέσῃ ἡ ἐλαχίστη σταλαγματιὰ τῆς Θ. Κοι-

1. Αὐτόθι, σ. 1152AB· ὁ ἱ. Δαμ. τοσοῦτον τονίζει τὴν πραγματικότητα τοῦ Σώματος καὶ Αἵματος τοῦ Κυρίου ἐν τῇ Θ. Εὐχαριστίᾳ, ὥστε νὰ ἐξαλειφῶνται πάντῃ τὰ ἐξωτ. χαρακτηριστικὰ τῶν στοιχείων τοῦ ἄρτου καὶ οἴνου, πρβλ. M. Jugie, «Jean Damascene», *Diction. de Theol. Cat.*, 8, I (1947), 744.

2. Περὶ τοῦ ἀχράντου σώματος... M. 'Ε.Π. 95, 408-412A.

3. Κατήχησις Μυσταγωγικὴ 5, 15 — M. 'Ε.Π. 33, 1120B.

4. Περὶ τοῦ ἀχράντου σώματος... M. 'Ε.Π. 95, 408BC ἐξ. 409-412A.

5. Ἐκδ. ἀκρ. τῆς Ὁρθοδ. πίστεως 4, 13 — M. 'Ε.Π. 94, 1152AB.

6. Αὐτόθι, 4, 9, σ. 1120-1121AB.

7. Αὐτόθι, 4, 13, σ. 1152AB. Πρβλ. Α' Κορ. 10,17 καὶ Ρωμ. 12,5.

8. Αὐτόθι, 4,13, σ. 1153A. βλ. καὶ Ἐφεσ. 3,6.

νωνίας¹. Ἡ σχετικὴ διάταξις ἐν τῇ Θ. Κοινωνίᾳ περιγράφεται λεπτομερέστερον ἐν ταῖς Μυσταγωγικαῖς Κατηχήσεσι τοῦ Κυρίλλου Ἱεροσολύμων². Παραδόξως πῶς ὁ ἡμέτερος Πατὴρ οὐδὲν ἀναφέρει περὶ τῆς Θ. Εὐχαριστίας ὡς ἀπαρχῆς καὶ προγεύσεως τῆς σωματικῆς ἀναστάσεως.

γ) ΤΑ ἈΛΛΑ ΜΥΣΤΗΡΙΑ:

Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰ ὑπόλοιπα Μυστήρια δὲν εὐρίσκομεν ἐν ταῖς συγγραφαῖς Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ εἰ μὴ ἐλαχίστας συντόμους ἐμμέσους μαρτυρίας. Ἡ περὶ Ἐξομολογήσεως Ἐπιστολή, ἥτις συγκαταλέγεται μεταξὺ τῶν ἔργων αὐτοῦ³ δὲν δύναται βεβαίως νὰ θεωρηθῇ αὐθεντικὴ. Παρὰ ταῦτα, ἡ περὶ τῶν δύο μόνον Μυστηρίων διδασκαλία τοῦ ἱ. Δαμασκηνοῦ δὲν συνεπάγεται κατ' ἀνάγκην καὶ ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτοῦ ἢ τῶν διαδόχων αὐτοῦ μόνον τὰ δύο ταῦτα Μυστήρια ἀνεγνωρίζοντο καὶ ἐτελοῦντο ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ Κύριλλος Ἱεροσολύμων⁴ καὶ ὁ Ἀμβρόσιος⁵ ἀναφέρουν τρία Μυστήρια, ὁ Αὐγουστίνος⁶ τέσσαρα, ὁ Ἰουστίνος ὁ Μάρτυς⁷ δύο. Βεβαίως οἱ Πατέρες οὗτοι γνωρίζουν καὶ τὰ ἄλλα Μυστήρια, ὧν ὑπαινιγμοὺς εὐρίσκομεν ἀλλαχοῦ εἰς τὰς συγγραφὰς αὐτῶν. Οὕτως ὁ Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνὸς ἐν τῷ πρώτῳ αὐτοῦ Λόγῳ πρὸς τοὺς διαβάλλοντας τὰς ἀγίας εἰκόνας ὁμιλεῖ περὶ Μυστηρίων παραδοθέντων ἡμῖν διὰ τῆς προφορικῆς παραδόσεως. Ἐν δὲ τῷ 23^ῳ Κεφαλαίῳ τοῦ πρώτου τούτου Λόγου ἐπεξηγεῖ τίνι τρόπῳ ἡ ἐκκλησιαστικὴ παράδοσις, ἡ μεταδοθεῖσα ἡμῖν ὑπὸ τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας διεσώθη: «οὐ μόνον γράμμασι τὴν ἐκκλησιαστικὴν θεσμοθεσίαν παρέδωκαν, ἀλλὰ καὶ ἀγράφοις τισὶ παραδόσεσι». Ἐν συνεχείᾳ ἀναφέρων λόγους τινὰς ἐκ τῆς περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος πραγματείας τοῦ Μ. Βασιλείου πρὸς τὸν Ἀμφιλόχιον Ἰκονίου ἵνα παροτρύνῃ ἡμᾶς εἰς εὐορκὸν διαφύλαξιν καὶ διατήρησιν τῆς παλαιᾶς παραδόσεως, τῆς τε γραπτῆς καὶ τῆς ἀγράφου, γράφει ὁ ἡμέτερος Ἰωάννης:

«Πόθεν γὰρ ἴσμεν τὸ Κρανίου τόπον τὸν ἄγιον, τὸ μνημεῖον τῆς ζωῆς; Οὐ παῖδες παρὰ πατρὸς ἀγράφως παρειληφότες...; Πόθεν τὸ τρις βαπτίζειν; Πόθεν τὸ κατ' ἀνατολὰς εὐχεσθαι; Πόθεν ἡ τῶν μυστηρίων παράδοσις;»⁸.

1. Αὐτόθι, σ. 1149Α, Β.

2. Κατηχήσεις Μυσταγωγικὴ 5, 21-22, Μ. Ἐ.Π. 33, 1124C-1125.

3. Μ. Ἐ.Π. 95, 284-304.

4. Κατηχήσεις Μυσταγωγικὴ 1, 4, Μ. Ἐ.Π. 33, 1065-1105.

5. De Sacram., 6 — Μ. Α.Π., τ. 16.

6. De Baptis., 5, 20 — Μ. Α.Π., τ. 32.

7. Ἀπολογία Ι — Μ. Ἐ.Π. 6, 340. 420-421.

8. Περὶ Εἰκότων Λόγ. Ι, 23, — Μ. Ἐ.Π. 95, 1256C.

Ἐν πάσῃ περιπτώσει, ἡ τελευταία φράσις παρουσιάζει δυσχερῆ ἑρμηνείαν καθότι τὸ ζήτημα ἐν προκειμένῳ εἶναι ἂν ὁ Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνὸς ἠννοεῖ διὰ τῆς λέξεως, «τῶν μυστηρίων» τὰ ἑπτὰ Μυστήρια, ἅτινα παρέλαβεν ἡ Ἑκκλησία διὰ προφορικῆς Παραδόσεως ἢ ἂν ἤθελε νὰ ὑποσημάνῃ διὰ τοῦ πληθυντικοῦ ἀριθμοῦ τῆς λέξεως τὴν Θεῖαν Εὐχαριστίαν ἢ τὰ «μυστήρια» (θαύματα, ἀκατάληπτα δόγματα κ.τ.τ.) τῆς Πίστεως! Οἱ Lequien καὶ Migne μεταφράζουν τὴν ὡς ἄνω φράσιν ὡς ἐξῆς: «Unde Sacramentorum insti...» ἄνευ οὐδενὸς σχολίου. Ἐτέραν, ὡσαύτως, νῦξιν περὶ πολλῶν μυστηρίων εὐρίσκομεν εἰς τὸν Ἰωάννην τὸν Δαμασκηνόν, ἔχουσιν οὕτως:

«...Εἰ δὲ χρῆναι λέγεις νοερῶς μόνον Θεῷ συνάπτεσθαι, ἄνελε πάντα τὰ σωματικά, τὰ φῶτα, τὸ εὐῶδες θυμίαμα· αὐτὴν τὴν διὰ τῆς φωνῆς προσευχὴν· αὐτὰ τὰ ἐξ ὕλης τελούμενα θεία μυστήρια, τὸν ἄρτον, τὸν οἶνον, τὸ τῆς χρίσεως ἔλαιον, τοῦ σταυροῦ τὸ ἐκτύπωμα...»¹.

Ἀλλὰ καὶ αὕτη δὲν δύναται νὰ λύσῃ τὴν ἀπορίαν ἡμῶν ταύτην, ἐὰν δῇλα δὴ ὁ ἱ. Δαμασκηνὸς εἶχεν ἐν νῷ τὸ σύστημα τῶν Ἑπτὰ Μυστηρίων τῆς Ἑκκλησίας. Ἐν, πάντως, παραμένει ἀναμφίβολον, ὅτι ὁ ἡμέτερος Πατὴρ καθὼς παρέλειψε νὰ ἐξετάσῃ ἕτερα θεολογικὰ θέματα, ἐ.π. τὸ περὶ Ἑκκλησίας, οὕτω δὲν ἡσχολήθη μὲ τὴν ἐξέτασιν καὶ τῶν ἄλλων Μυστηρίων τῆς Ἑκκλησίας, ὡς ταῦτα παρέλαβε καὶ διατηρεῖ ἡ Ἑκκλησία σήμερον.

δ) ΓΕΝΙΚΑ ΠΟΡΙΣΜΑΤΑ:

Κατόπιν τῶν ὡς ἄνω ἐκτεθέντων, προαγόμεθα εἰς τὰς ἀκολούθους συμπερασματικὰς ἡμῶν παρατηρήσεις: 1) Ὁ Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνὸς οὐδένα ἀκριβῆ ὀρισμὸν παρέχει περὶ τῆς ἐννοίας τῆς λέξεως «Μυστήριον». 2) Ἐκτὸς τῆς Θείας Εὐχαριστίας καὶ τοῦ ἱεροῦ Βαπτίσματος, οὐδὲν ἕτερον Μυστήριον ἐξετάζει. 3) Δὲν καλεῖ τὰ δύο ταῦτα «Μυστήρια» ἐν τῇ στενῇ ἐκκλησιολογικῇ, ὡς σήμερον, ἐννοίᾳ τῆς λέξεως Μυστήριον, παρὰ τὸ ὅτι θεωρεῖ ἀμφοτέρω ὡς ἀναγκαῖα καὶ ἀπαραίτητα διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ὡς βασικὰς ἱερὰς Τελετὰς ὑπὸ τοῦ Κυρίου συσταθείσας.

Εἰς ἐπίμετρον, σημειωτέον καὶ τοῦτο, ὅτι ἡ βασικὴ ἰδέα καὶ ὁ κύριος σκοπὸς τῶν ἀρχαίων Ἑκκλησιαστικῶν Συγγραφέων καὶ Πατέρων δὲν ἦτο ἡ διαμόρφωσις ἢ ἡ ὑποστήριξις ἐνὸς καθορισμένου συστήματος ἢ ἀριθμοῦ Μυστηρίων, ἀλλ' ἡ ἔμφασις καὶ ὑπογράμμισις τοῦ μυστηριώδους καὶ ἀκατάληπτου θεοῦ χαρακτῆρος τῆς Χριστιανικῆς Πίστεως καὶ τῆς διὰ τῆς Χάριτος τοῦ Θεοῦ σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου μέσον τῶν ὁρατῶν ἐκκλησιαστικῶν τελετῶν, οἵτινες ὡσαύτως ὑπερβαίνουν τὴν ἀνθρωπίνην λογικὴν καὶ κατὰληψιν.

1. Αὐτόθι, σ. 1264AB.